

УДК 658.11.009.12

Кабак О.О. асистент кафедри управління виробництвом та інноваційною діяльністю підприємств
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВНА УМОВА ЇХ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ

Стаття присвячена розгляду проблемних питань визначення конкурентних переваг аграрних підприємств та безпосереднього впливу на ефективну діяльність. Визначення причин низької конкурентоспроможності аграрних підприємств Миколаївської області та шляхів їх покращення. Розгляд розвитку аграрного сектора Миколаївської області з 2012 року відповідно до Стратегії економічного і соціального розвитку Миколаївської області на період до 2015 року.

The article considers problem for determining the competitive advantage of agricultural enterprises and direct impact on the efficient operation. Determining the reasons for the low competitiveness of agricultural enterprises Mykolayiv region and ways to improve them. Consideration of the development of agrarian sector of Mykolayiv region in 2012 according to Strategy of economic and social development of Mykolayiv region until 2015.

Постановка проблеми. Конкуренція на аграрному ринку значно сприяє підвищенню та забезпеченню конкурентоспроможності аграрних підприємств. Діяльність аграрних підприємств у конкурентному середовищі пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції необхідної споживачу якості. Поліпшення та розширення конкурентних позицій аграрних підприємств є головною умовою, що впливає на функціонування підприємства та отримання в кінцевому результаті прибутку. В Україні ці проблеми набули значного загострення, оскільки фінансовий стан аграрних підприємств щороку погіршується. Тому складність проблем підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств визначає необхідність дослідження теоретичних, методичних та практичних проблем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок щодо висвітлення проблем конкурентоспроможності аграрних підприємств та їх вплив на результати діяльності зазначено у працях таких вітчизняних науковців, як: В. Бойко, В. Гончаров, П. Майданевич, Т. Пахомова та ін. Однак потребують детального дослідження питання формування конкурентного середовища і конкурентних відносин, державної підтримки товаровиробників, стратегії розвитку підприємств.

Метою статті є окреслення області розв'язання складних та суперечливих питань дослідження сучасних тенденцій розвитку конкурентоспроможності аграрних підприємств та безпосереднього впливу на результати діяльності.

Викладення основного матеріалу. Основою успішного функціонування підприємства та забезпечення конкурентних переваг аграрних підприємств є виникненням різноманітних організаційно-правових форм підприємств, постійні зміни зовнішнього середовища, мінливість попиту споживачів, можливістю для аграрних товаровиробників вийти на зовнішній ринок [1].

Рівень конкурентоспроможності підприємства представлений наявними

ресурсами, ефективністю управління ними, а також створеними на їх основі конкурентними перевагами зовнішнього і внутрішнього середовищ. Розробка даних заходів, спрямована на підвищення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання та вимагає оцінки сучасних тенденцій розвитку підприємств аграрного сектору економіки України.

В аграрному виробництві України недосконалість конкурентоспроможності підприємств пов'язана з використанням не в повному обсязі потужності природно-кліматичного і трудового потенціалу для сільськогосподарського виробництва в Україні [4].

Основними причинами низької конкурентоспроможності аграрних підприємств в Україні є такі [7]:

1. Дефіцит робочої сили, пов'язаний із загальною негативною демографічною ситуацією та нерівномірним розподілом трудових ресурсів на території країни, унаслідок чого виникає необхідність не просто в переміщенні робочої сили, а в такому її перерозподілі між галузями, який би забезпечив найбільшу ефективність функціонування національної економіки.

2. Обсяги виробництва продукції сільського господарства нестабільні і залежать виключно від природно-кліматичних чинників, аграрні підприємства були змушені реалізувати продукцію за цінами, які не покривали витрати, що вплинуло на площі посівів під збиткові культури.

3. Якісні показники продукції, які забезпечують товаровиробнику переваги в конкурентній боротьбі та є головним критерієм для покупця, не завжди враховуються у виробничій діяльності аграрних підприємств.

4. Високий фізичний і моральний знос основних засобів, особливо зниження технічної оснащеності сільськогосподарських підприємств тракторами і сільгоспмашинами.

5. Ринок сільськогосподарської продукції відсутній, що зумовлено рядом факторів: недосить розвинутою інфраструктурою заготівлі, зберігання і збуту продукції; прозорістю угод на аграрному ринку, що призводить до циклічних цінових сплесків і непаритетного розподілу прибутків між сільськогосподарськими товаровиробниками й торговельними компаніями.

Таблиця 1
Середні ціни реалізації сільськогосподарської продукції по Миколаївській області за 2009-2012 роки
(сільськогосподарські підприємства (крім малих), грн. за т)

Рік	Зернові та зернобобові культури	Олійні культури	Цукрові буряки	Картопля	Овочі		Плоди та ягоди	Худоба та птиця (у живій вазі)	Молоко та мо-лочні продукти	Яйця, за тис.шт.
					усього	у т.ч. овочі закритого ґрунту				
2008	796,0	1293,0	177,9	1671,0	814,9	4093,6	-	10430,0	2082,1	401,9
2009	797,0	1886,5	490,0	1676,5	797,5	5052,9	-	10713,0	1856,6	402,0
2010	1112,4	2947,3	436,5	2290,6	919,7	5471,5	-	9553,5	2788,9	448,4
2011	1519,85	3654,58	478,05	4011,32	2996,2	8002,0	-	10003,52	2825,13	435,43
2012	1619,73	3374,85	411,9	1470,65	976,23	7733,33	3700,28	12353,37	2680,92	596,7

* Джерело розроблено автором відповідно до даних Головного управління статистики у Миколаївській області

Середня ціна реалізації сільськогосподарської продукції за 2008-2012 роки має динамічну тенденцію, що пояснюється зміною закупівельної ціни та податків, якими обкладаються підприємства. Найбільшу середню реалізаційну ціну сільськогосподарської продукції по Миколаївській області у 2012 році мають худоба та птиця (у живій вазі) – 12353,37 грн за тонну та овочі відкритого ґрунту – 7733,33 грн за тонну.

Таблиця 2

Виробництво основних сільськогосподарських культур по Миколаївській області за 2008-2012 роки, тис. ц *

Рік	Зернові та зернобобові культури (у початково оприбуткованій вазі)	Насіння соняшнику (у початково оприбуткованій вазі)	Цукрові буряки (фабричні)	Картопля	Овочі відкритого ґрунту
2008	23859,2	5172,9	142,9	1804,8	2744,4
2009	24651,2	5531,4	85,4	1680,5	3342,2
2010	22006,7	5860,7	185,4	1709,5	3541,4
2011	26281,9	6323,0	227,1	2143,6	4809,9
2012	12782,8	6926,0	589,7	1739,0	5213,0

* Джерело розроблено автором відповідно до даних Головного управління статистики у Миколаївській області

Виробництво основних сільськогосподарських культур по Миколаївській області за 2008-2012 роки має динамічну тенденцію. У 2012 році найбільше виробництво зернових та зернобобових культур (у початково оприбуткованій вазі) склало 12782,8 тис. ц, насіння соняшнику (у початково оприбуткованій вазі) склало 6926 тис. ц, овочі відкритого ґрунту – 5213,0 тис. ц, картопля – 1739 тис.ц, цукрові буряки – 589,7 тис. ц [3].

Для підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств необхідно враховувати ряд чинників: глобальні зміни на ринках продовольства країн світу; підтримання на належному рівні конкурентоспроможності продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках; проведення поглиблених маркетингових досліджень на перспективу з урахуванням кон'юнктурних змін і впровадження новітніх технологій тощо.

Головними чинниками, що визначають конкурентоспроможність підприємства є якісні, вони забезпечують товаровиробнику конкурентні переваги і є основою конкурентоспроможності продукції [8]. У сучасних умовах нестабільного конкурентного середовища господарська діяльність підприємств є надзвичайно складною, тому на ринку ведення успішної конкурентної боротьби можливо за умов організаційного, технічного й технологічного оновлення сільськогосподарського виробництва, посилення концентрації й індустріалізації з врахуванням екологізації виробництва тощо [2].

Тому для забезпечення стійкої конкурентоспроможності аграрних підприємств та ефективної їх діяльності необхідно [6]:

- залучення інвестицій та інновацій в сільськогосподарське виробництво з метою переходу на інтенсивний тип розвитку;
- забезпечення прозорості й ефективності використання державної підтримки агропромислового комплексу шляхом оптимізації кількості та змісту державних цільових і бюджетних програм, поступового переходу від надання державної підтримки аграрним підприємствам до сприяння розвитку сільської місцевості, ринкової інфраструктури аграрного ринку;
- поглиблення вертикальних інтеграційних зв'язків між різними сферами агропромислового комплексу;
- забезпечення державою інформаційної підтримки інвестуванню в розвиток аграрного виробництва, спрощення процесів реєстрації аграрних інвестицій, посилення дорадницьких послуг на регіональному рівні з питань маркетингу, менеджменту тощо;
- проведення моніторингу внутрішнього й зовнішнього аграрних ринків для попередження загроз продовольчій безпеці країни та ін.

Розглянемо розвиток аграрного сектора Миколаївської області у 2012 році відповідно до стратегії економічного і соціального розвитку на період до 2015 року у таблиці 3.

Таблиця 3

Розвиток аграрного сектора Миколаївської області у 2012 році відповідно до Стратегії економічного і соціального розвитку Миколаївської області на період до 2015 року (актуалізованої згідно з Програмою економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава») *

№ п/п Період	Найменування заходів	Стан виконання
2012 рік	Сприяти забезпеченню отримання 2012 року зернових та зернобобових культур в межах 2,5 млн. тонн шляхом вдосконалення структури посівних площ, застосування прогресивних технологій, нових сортів і гібридів	В 2012 році сільгосптоваровиробниками області вироблено 1,3 млн. тонн зерна, що на 0,9 тис. тонн менше у порівнянні з 2011 роком. Це пояснюється складними агрометеорологічними умовами 2011-2012 років, а саме: осінньою посухою 2011 року, тривалими низькими температурами в зимовий період та посухою весняно-літнього періоду, що призвело до пересіву озимих та недобору урожаю

2012-2015 роки	Сприяти в межах повноважень подальшому забезпеченню сільгосптоваровиробників високопродуктивними зернозбиральними комбайнами, тракторами за рахунок відшкодування відсотків по довгострокових кредитах на її придбання, а також за рахунок державного фінансового лізингу	<p>Певна увага приділяється оновленню і нарощуванню потужностей машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств. Протягом 2012 року сільгосптоваровиробники придбали 409 одиниць нової сільськогосподарської техніки на загальну суму 107 млн. грн., з них: тракторів – 127 одиниць, зернозбиральних комбайнів – 23 одиниці.</p> <p>У 2012 році відповідно до наказів МАНУ від 19.10.2012 № 632 та від 30.11.2012 № 745 шести підприємствам АПК надано право на отримання фінансової підтримки через механізм здешевлення кредитів та одному підприємству – компенсації лізингових платежів.</p> <p>За рахунок кредитних ресурсів придбано 4 зернозбиральних комбайнів та 4 трактори.</p> <p>За рахунок фінансового лізингу придбано 2 трактори та 1 зчіпка гідрофікована борону вальна.</p>
2012-2015 роки	Сприяти відтворенню, раціональному використанню та розповсюдженню племінних (генетичних) ресурсів	<p>За станом на 01.01.2013 року по господарствах суспільного сектору збільшено приплід телят на 0,1 %. За цей період отримано телят на 100 маток 73 голови, що залишилося на рівні 2011 року, поросят на 100 основних свиноматок – 1094 голови (збільшено на 60 голів) та ягнят на 100 вівцематок – 66 голів (+ 10 голів).</p> <p>В 2012 році племінними господарствами та підприємствами області реалізовано: 120 голів великої рогатої худоби, 326 голів свиней, 32 голови птиці та спермо продукцію 70 суб'єктам господарювання у тваринництві.</p>
2012-2015 роки	Сприяти залученню інвестицій в галузь тваринництва	<p>В області планомірно проводяться роботи по залученню інвестицій в розвиток тваринництва, зокрема наразі ведеться організаційна робота з керівниками великих молокопереробних та інших переробних підприємств щодо створення сучасних тваринницьких комплексів, ферм, кооперативів.</p> <p>Крім цього, роботи по залученню інвестицій в розвиток тваринництва з метою розширення власного виробництва проводяться безпосередньо з керівниками сільськогосподарських підприємств, які вже займаються розвитком тваринництва.</p> <p>В 2012 році введено в дію 9 тваринницьких об'єктів, що на 2 більше 2011 року та створено 4 сільськогосподарських обслуговуючих кооператива.</p>
2012-2015 роки	Сприяти будівництву та реконструкції тваринницьких комплексів та ферм	<p>В 2012 році завершено реконструкцію свиноферми на 124 основних свиноматок у ФГ "Агро-1" Новобузького району, свинарника – маточника на 150 голів у СТОВ "Промінь" Арбузинського, корівника - на 270 голів у ТОВ "Колос-2011" Очаківського, на 200 голів у ПАП "Кумари" Первомайського та на 150 голів у ПрАТ "Україна" Доманівського району та свинарника – відгодівельника на 1 тис. голів у СВК "Агрофірма "Миг-Сервіс-агро" Новоодеського району. Завершено будівництво приміщення для утримання молодняку ВРХ у ПрАТ "Україна" Доманівського району.</p> <p>Розпочалися підготовчі роботи по будівництву свинокомплексу на 10 тис. голів Миколаївським державним аграрним університетом, модульного корівника на 1000 голів у СТОВ "Промінь" Арбузинського району, яке планується завершити у I півріччі 2013 року.</p> <p>Крім цього, в 2012 році збудовані та реконструйовані</p>

		тваринницькі ферми та об'єкти в ряді дрібних фермерських господарств (ФГ "Закревського -2010", ФГ "Велес-Кривоозерщини" Кривоозерського, ФГ "Спартак" Березнегуватського районів).
012-2015 роки	2	Забезпечити зростання виробництва продукції тваринництва шляхом збільшення чисельності поголів'я худоби і птиці, підвищення їх продуктивності у господарствах всіх категорій
		Виробництво м'яса та молока збільшено у господарствах всіх категорій відповідно на 0,2 та 0,4 %, відповідно вовни залишилося на рівні 2011 року. За попередніми статистичними даними за станом на 01.01.2013 року по господарствах всіх категорій збільшилася чисельність поголів'я великої рогатої худоби в порівнянні з 2011 роком на 1,3 % та овець - на 4,8. Відбулось збільшення продуктивності корів на 416 кг, (11,6%) і склали 4011 кг, середньодобові прирости великої рогатої худоби. На вирощуванні, відгодівлі та нагулі збільшились на 0,3%, свиней на 3,8% і відповідно становили 392 г. та 274 г.
012 рік	2	Сприяти розвитку індивідуального житлового будівництва на селі та поліпшенню житлових умов сільського населення відповідно до обласної Програми «Власний дім» протягом 2012 року
		Метою Програми підтримки індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім» є поліпшення житлово-побутових умов сільського населення, створення комфортних умов життя на селі, підтримка молодих та багатодітних сільських сімей, часткове розв'язання проблем зайнятості в області. За 2012 рік з державного бюджету на пільгове кредитування індивідуальних забудовників виділено 571,3 тис. грн., з обласного бюджету – 1524,0 тис. грн. та з інших джерел – 136,0 тис. грн. Кредити на будівництво, реконструкцію, придбання житла та поліпшення житлових умов отримали 95 родин, у тому числі: на будівництво та реконструкцію – 3 родини, придбання житла – 22 родини, газифікацію будинків - 70 родин.
012-2015 роки	2	Сприяти підвищенню рівня життя сільського населення за рахунок зростання середньомісячної заробітної плати в сільськогосподарській галузі та своєчасних виплат за оренду земельних та майнових паїв
		У 2012 році за використання земельних часток (паїв) нараховано 372,6 млн. грн. орендної плати, що на 89,5 млн. грн., або на 31,6 % більше порівняно з 2011 роком, з якої виплачено 369,0 млн. грн., що становить 99,0 %. За оренду майна виплачено 356,4 тис. грн., або 100 %. Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника в сільськогосподарській галузі за січень-листопад 2012 року становила 1874,44 грн., що на 11,9 % більше проти відповідного періоду 2011 року.

* Джерело розроблено відповідно до Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [5]

Висновки. Сучасний розвиток аграрного виробництва свідчить про проблеми конкурентоспроможності підприємств галузі, які пов'язані з недостатнім використанням ресурсного та трудового потенціалу, нестабільністю виробництва сільськогосподарської продукції, незадовільним станом матеріально-технічної бази виробництва. Для успішного ведення конкурентної боротьби та ефективної діяльності аграрних підприємств необхідно постійно проводити дослідження та аналізувати конкурентоспроможність аграрних підприємств упродовж усієї їхньої фінансово-господарської діяльності. Стратегій наступального характеру

сприятимуть своєчасному прийняттю рішень щодо змін в товарному асортименті, необхідності пошуку нових ринків збуту, системи управління підприємством, а також подолання кризових явищ в аграрному виробництві.

Література

1. Бойко В.В. Конкуренентоспроможність аграрних підприємств: підручник / В.В. Бойко. — К. : Либідь, 2011. — 198 с.
2. Гончаров В.А. Основи ринкових відносин: підручник / В.А. Гончаров // Економіка АПК. — К. : Либідь, 2010. — 155 с.
3. Головне управління статистики у Миколаївській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>. — Назва з екрану.
4. Євчук Л.А. Стратегічне управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств : Монографія / Л.А. Євчук. — Миколаїв : Вид-ць Прокопчук Т.Ю., 2010. — С. 64—73.
5. Майданевич П.М. Сучасні тенденції розвитку підприємств аграрного сектору України / П.М. Майданевич // Економіка АПК. — 2011. — № 9. — С. 107—110.
6. Національний план дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава": Указ Президента України від 12 березня 2012 року № 187/2012 / Верховна рада України. — Офіц. вид. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>.
7. Пахомова Т.М. Конкуренентоспроможність підприємств та її обліково-аналітичне забезпечення / Т.М. Пахомова // Агроінком. — 2004. — № 1-2. — С. 37—41.
8. Сітковська А.О. Конкуренентоспроможність аграрних підприємств: стан і перспективи / А.О. Сітковська // Економіка, фінанси, право. — №6. — 2012. — С. 6—9.